

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Casparis Ziegleri De Episcopis eorumq[ue] juribus,
privilegiis, & vivendi ratione, Liber Commentarius**

Ziegler, Kaspar

Norimbergæ, 1686

XXI. De Jure dispensandi.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-61543](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-61543)

CAP. XXI.

De Jure dispensandi.

I.

Qui legibus ferendis & custodiendis inserviunt, sapissimè observant, plurimis in rebus præcipuam esse justitiæ æquitatisque, quam stricti juris rationem, ita ut oporteat haud rarò legislatoribus *συχναῖς αἰσῶσι* uti, suamque relaxare legem, & excipere quendam ex subditis, eique licentiam & facultatem diverlum quid faciendi aut non faciendi dare, sine quâ licentiâ legi aliàs esset obnoxius. Didac. Covarruv. tom. 1. de matrimon. p. 2. c. 6. §. 9. n. 2. Albert. Bolognet. de leg. jur. §. eq. c. 32. n. 22. 23. Dispensationem vocant hodiè utriusque juris interpretes, vocabulo licet minùs congruo, in hâc tamen significatione ubique recepto, & quidem à Canonistis primùm, quos secuti deinceps fuerunt juris Romani Doctores. Antiquior Jurisprudencia *legibus solvere, juris gratiam facere, veniam concedere aut indulgere* dixit. Sed usitatius ferè hodiè est vocabulum *dispensandi*. Est autem temperamentum tale in applicandis legum verbis valdè necessarium sæpenuerò, quod tales occurrere soleant circumstantiæ, quæ ut exemptio aliqua & relaxatio statuatur omnibus modis svadent. Etsi enim legislatoris hæc debeat esse intentio, ut universalem legi condendæ impertiat obligationem, & hoc ejus officium, ut legis ab eo conditæ, ne vel minimam partem impune violari permittat, quandoquidem in parvis cum peccatur, facilè ad majora vel ignari vel inviti trans-eunt, qui ea negligunt; tamen fieri vix potest, ut non aliqua subinde se ingerant exempla, quæ satius esse doceant, ut relaxetur obligatio legis, quam ut strictum jus ulurpetur. Eoque extendi potest interpretatio l. 3. ff. de legib. quod jura constitui oporteat, in his, quæ *ἄντὶ τὸ πλεῖστον* accidunt, non quæ *ἐν ὀφελόγῃ*.

II. Idem sæpenuerò contingere circa cánones in Ecclesiâ præscriptos, jamdiu observarunt, qui illis tractandis operam suam & industriam impendunt. Qui in Concilio Nicæno congregati fuerunt patres, postquam illis, qui in fide parum constantes se præbuerant, pœnitentiæ modum præscripsissent *can. 12*, mox addunt: *In his autem omnibus observare oportet propositum & modum pœnitentiæ. Quicumq; enim timore & lacrymâ & patientiâ & bonis operibus conversionem absq; simulatione demonstrant, hi definitum tempus auditionis implentes, tùm demum orationibus communicabant, & postea licebit Episcopo de his aliquid humanius cogitare, Φιλαδελφικῶς πρὸν τὸ πλεῖστον βουλευσάτω.* Ita & in Synodo Ancyranâ c. 5. quo similis pœnitentiæ modus

dus describitur, mox additur: *Episcopi autem potestatem habeant, modum conversionis eorum examinantes aut humanius agere, Φιλανθρωπείας, vel plus temporis adjicere. Ante omnia autem Ἔ precedens vita Ἔ que consecuta est examinetur, Ἔ sic eis clementia impertiatur, ἢ Φιλανθρωπία Πημερσίω. Φιλανθρωπία vocant, quam alii elegantibus vocabulis συμπαθείας, συγκατάθεσιν, συνήθεας, συγγνώμην, & οἰκονομίαν dicunt, Latini indulgentiam, & veniæ concessionem. Et in hoc significato Eulogius Episcopus Alexandrinus integrum tractatum scripsit περὶ τῆς οἰκονομίας, h. e. de indulgentiâ, moderatione, & ut hodiè loqui solemus dispensatione. Eodemque sensu οἰκονομίας vocabulum apud Scriptores Ecclesiasticos alios occurrit, eique ut plurimum opponere solent τὸ αυστηρὸν & τὸ ἀκρίβες.*

III. Ad eundem modum, si quando ab institutis canonicis ita recesserit aliqua Ecclesia, ut coercitio plus damni latura sit, prævalidis ita & adultis vitiis, ut qui ulcus hoc tangat, non aliud effecturus sit, quam ut palam faciat, quibus vitiis impares simus tum verò satius erit, connivere nonnihil, & tempori inservire, interea verò prospicere, ut deinceps evitetur id malum, quod tantas hactenus accepit vires. Id intelligens Innocentius I. *epist. 23. ad Synodum in Toletanâ civitate congregatam, de illis, qui vitiose ad sacerdotium promoti fuerant, hunc in modum rescripsit: De ordinationibus, quas prave consuetudinis vitio Hispanienses Episcopus celebrare cognoscimus, fuerat atiquid secundum majorum traditionem statuendam, nisi perperderemus, ne perturbationes quàm plurimas Ecclesiis moveremus. Quorum factum ita reprehendimus, ut propter numerum corrigendorum, ea quæ quoquomodo facta sunt, non in dubium vocemus, sed DEI potiùs dimittamus iudicio. -- Quæ si singula discutienda mandemus, non modicos motus aut scandala Hispaniensibus provinciis, quibus mederi cupimus, de studio emendationis inducemus. Idcirco remittenda potiùs hæc putamus. Sed ne deinceps similia committantur, dilectionis vestre maturitas providere debet, ut tanta usurpationi, saltem nunc, finis necessarius imponatur, eo videlicet constituto, ut quicumque tales ordinati fuerint cum ordinationibus suis deponantur.*

IV. Hanc procedendi methodum approbarunt plerique omnes, qui ad Ecclesiæ regimen prudentiam aliquam necessariam esse duxerunt. Nota est sententia Augustini ex libro 3. contra Parmenianum Donatistam cap. 2. Hoc sanitas observat Ecclesiæ, ut cum quisq. fratrum, id est, Christianorum intus in Ecclesiæ societate constitutorum in aliquo tali peccato fuerit deprehensus, ut anathemate dignus habeatur, fiat hoc, ubi periculum schismatis nullum est: atq. id cum eâ dilectione fiat, de qua ipse Apostolus alibi præcipit, dicens: ut inimicum non existimetis, sed corripite ut fratrem. Ubi satis ostendit, quod cum metus iste non subest, sed omninò de frumentorum certâ stabilitate certa securitas ma-

net, id est, quando ita cuiusque crimen notum est & omnibus execrabile apparet, ut vel nullos prorsus vel non tales habeat defensores, per quos possit sebisma contingere, non dormiat severitas discipline. In qua tanto est efficacia remendatio pravitatis, quanto diligentior conservatio charitatis. Tunc autem hoc sine labe pacis & unitatis & sine lesione frumentorum fieri potest, cum congregationis Ecclesie multitudo ab eo crimine, quod anathematizatur, aliena est. Nec enim potest esse salubris à multis correptio, nisi cum ille corripitur, qui non habet sociam multitudinem. Cum verò idem morbus plurimos occupaverit, nihil aliud bonis restat, quam dolor & gemitus, ut per illud signum, quod Ezechieli sancto revelatum est, illesi evadere ab illorum vastatione mereantur. Si quis enim frater in aliquo ceteris dissimili crimine nominatur, & revera, si contagio peccandi multitudinem invaserit, divina discipline severa misericordia necessaria est. Nam consilia separationis & inania sunt & pernicioosa atque sacrilega, quia & impia & superba fiunt, & plus turbant infirmos bonos, quam corrigant animosos malos. Breviter & succinctè magis idem Augustinus ep. 50. ad Bonifac. docet, in hujusmodi causis, ubi per graves dissensionum scissuras, non hujus aut illius hominis est periculum, sed populorum strages jacent, detrahendum aliquid esse severitati, ut majoribus malis sanandis charitas sincera subveniat.

V. Hanc praxin secutus Augustini *ὁ ὄρθρος* Cyrillus Alexandrinus, cum Episcopus Hierosolymorum Theodosii rescripto Palæstinarum administrationem accepisset, cum Proclo Episcopo Constantinopolitano non tantum rescripto illi consensum suum præbuit, & Episcopum Hierosolymorum sub novo isto titulo in communionem suam suscepit; sed etiam Gennadium presbyterum & Archimandritam indignè idferentem, ideoque à Procli communiōne abstinentem admonuit, deflectendum sæpè esse ab rigore canonum. *Dispensationes rerum, inquit, nonnunquam cogunt parum quidem à debito rigore quosdam exire foras, ut majus aliquid lucrifaciant. Sicut enim hi, qui mare navigant, tempestate urgente, naviq; periclitante anxii quædam exonerant, ut cætera salva permaneant: ita & nos cum non habemus salvandorum omnium negotiorum penitus certitudinem, despiciamus ex his quædam, ne cunctorum patiamur dispendia.* Extat apud Gratianum c. dispensationes r. q. 7. Idem Cyrillus in epistolâ ad Proclum provocat ad exemplum Synodi Ephesinæ, quæ Theodori Mopsvestani Episcopi sententias, ex quibus virus & impietatem suam hauserat Nestorius, improbaverit quidem, sed à nomine ipsius Theodori abstinerit, quod propter celebritatem nominis, quæ superstes erat, metuendum esset, ne schisma aliquod inde excitaretur. *Hic verò condemnatis, inquit, qui sic sapiunt, nullam Viri memoriam fecit dispensationem, di. cægyptiacæ, nec ipsum nominatim anathemati subjecit propter dispensationem, ne quidam ad existimationem Viri respicientes sese ipsos ab Ecclesiis separarent.* *Dispen-*

Dispensatio verò in his optima res est & sapiens. Si enim adhuc in vivis esset, & Nestorii blasphemiarum fautor, aut suffragari vellet iis, quæ scripsit ipse, anathema etiam in propriâ personâ subiisset.

VI. Anno DI gliscebat, quæ acriter jamdiu agitata fuerat, controversia de primatu inter Arelatensem ac Viennensem Episcopos, cujus supra mentionem fecimus. Aegrè tùm ferebat Avitus Episcopus Viennensis, Symmachum Pontificem Romanum stare ex partibus Arelatenfis, qui tùm erat Aeonius. Itaque scriptâ epistolâ ad Pontificem, quid Anastasius ejus antecessor, de controversiâ illâ judicaverit, & quam alienus à Symmachi hâc sententiâ fuerit, in memoriam revocat. Symmachus, ut excusaret suum istud factum, Avito respondet, noluisse se præjudicare cujusquam juri & privilegio, neque se in hâc causâ satis instructum fuisse; salvas igitur adhuc esse Avito suas allegationes. Neque Anastasii factum probari posse, nisi rationabilem habuisse causam constet. Hanc enim sustinere id, quod præter Ecclesiæ consuetudinem & antiqua prædecessorum statuta factum fuerit. Postea ostendit, leges Ecclesiasticas aliquando propter certas circumstantias solvi & relaxari oportere. *Quod fit præter regulam, inquit, modo sit ex justâ causâ, non infringit regulam, quam sola pervicacia & antiquitatis contemptus ledit. Nam quamvis à Patribus statuta diligenti observatione & observanti diligentia sint custodienda, nihilominus propter aliquod bonum de rigore legis aliquid relaxatur, quod & ipsa lex cavisset, si prevedisset. Et sæpe crudele esset insistere legi, cum observantia ejus esse præjudicabilis Ecclesiæ videtur, quoniam leges eâ intentione latae sunt, ut proficiant, non ut noceant.* Epistola reperitur in supplementis Conciliorum Gallie à Petro De la lande editis. pag. 45.

VII. Hanc doctrinam in epistolis suis sæpissimè repetit Ivo Carnotensis, quarum aliqua huc pertinentia fragmenta operæ pretium erit adscribere. In epist. 147. agit de conditionariis ex familiâ Comitis Carnotensis, & fiscalibus regiis, quos utrosque, quod servitutis quandam speciem gererent, à beneficiis Ecclesiasticis Carnotensibus exclusos voluerunt canones & privilegia specialia. Sed cum inde haud leves subinde excitationes essent turbæ. petiit Ivo à Paschale Pontifice Romano, ut gratiam illis facere, & privilegium revocare vellet. *Quoniam, inquit, Patres nostri antecessores vestri in multis negociis aliqua severitati detraxerunt, in quibus salus minime periclitabatur, ut majoribus malis amovendis operam darent: ea fiducia flexis genibus cordis majestati Apostolica supplicamus -- ut conditionarios de familiâ Carnotensis Comitis, qui de legitimo conjugio nati fuerint, & regios fiscales, pro quibus similis perturbatio fieri posset, de privilegio, quod eidem Ecclesiæ fecistis de non admittendis conditionariis, excipiatis, & in eundem statum, in quo erant ante privilegium, redire jubeatis. -- Aliter quippe damna, scandala,*
pertur-

perturbationes intus & foris, contentiones, ira, rixæ, quæ omnia ista de causa orta sunt, & quotidie oriuntur, sedari non possunt &c.

VIII. In epist. 171. consulenti Daimberto Senonensium Archiepiscopo, quid faciendum, si quando à canonibus dissentiat voluntas Regis, respondet, dispensatione opus esse, & in eam rem adducit verba Cyrilli & Augustini supra à nobis recitata. Et hoc eodem argumento apud Paschalem Pontificem epist. 190. excusatum putat Radulphum Ecclesiæ Remensis metropolitanum, quod contra præceptum & interdictum Pontificis Regi Francorum fidelitatem jurasset. Quod persuadentibus, inquit, & impellentibus totius curiæ optimatibus etsi propter mandatorum rigorem minus licebat, factum est tamen, quia Ecclesiastica paci & fraternæ dilectioni sic expediebat. Cum enim plenitudo legis sit charitas, in hoc legibus obtemperatum esse credimus, in quo charitatis opus impletum esse cognovimus. -- Si enim vult Apostolica auctoritas omnia, quæ medicinali condescensione dispensantur, districte judicare, oportebit penè omnes ministros administrationibus suis renunciare, aut de mundo exire, nec habebunt, ubi seminent spiritualia, nisi, permittantur aliqua tolerare carnalia. Unde necessitati temporum cedendum esse Apostolica docet subtilitas, & orthodoxorum consulti auctoritas &c.

IX. Flagrabat tùm temporis totus occidens funestis illis contenti-
onibus, quæ à Pontificibus Romanis propter investituras Episcoporum exci-
tatae erant. Dumque à Pontificibus aliud, aliud ab Imperatoribus & Regi-
bus subinde decerneretur, anxii sæpè erant Episcopi, quid sibi in tantis mo-
tibus agere expediret. Et videtur sanè Ivo aliquando inclinasse in partes
Regias, quibus suffulcendis ad consuetudinem inveteratam provocat in
eâdem epistola. Quam, scilicet fidelitatem, prædecessoribus suis Regibus Franco-
rum antea fecerant omnes Remenses Archiepiscopi, & ceteri regni Francorum
quamlibet religiosi & sancti Episcopi. Quicquid hujus sit, ex dispensationis ra-
tione excusari posse putat Ivo, si quid pontificiis jus sibus contrarium factum
fuerit. Eò enim pertinet etiam ejusdem epist. 214. quam in eâdem causâ
scripsit ad Brunonem Trevirensis Episcopum, inter alia his verbis: Ad
hanc unitatem (regni & sacerdotii) resarciendam laborare debent membra Chri-
sti, quæ medicinaliter ferro putredines istas resecarent, aut competenti dispensationis
malagmate tantam scissuram procurarent solidare. Non enim in tanto salutis
periculo solus medicinae rigor servandus est, sed & dispensationis modus, qui nulli sa-
pienti displicuit ad sedandas tantas perturbationes in aliquibus admittendus est.
Monente enim Cyrillo Alexandrino, sicut nautæ in mari periclitantes, cum non
habent spem servandorum omnium negotiorum suorum, quædam projiciunt, ut que-
dam servant: sic in dispensationibus Ecclesiasticis, ubi non periclitatur fidei veri-
tas & morum honestas, quædam instituta temperare debemus, ut tantis Ecclesie
ruinis subvenire valeamus. -- Facit hoc charitas, quæ operit multitudinem
pecca-

peccatorum, quæ cum infirmantibus infirmatur, cum scandalizatis uritur, & omnibus omnia fit, ut omnibus prodesse mereatur &c. Talia ex Ivonis epistolis addi possent plura, in primis ex epist. 231. 234. 236. 250.

X. Jungenda illis sunt verba Goffridi Vindocinensis Abbatis ad Calixtum Papam: *Dispensationes aliquando in Ecclesiâ faciendæ sunt, non quidem amore pecuniæ vel quolibet humano favore, sed piâ & misericordi intentione. Tunc enim à pastore Ecclesiæ dispensatio piè & misericorditer fieri creditur, cum aliquid minus perfectè ad tempus fit ab illo vel fieri permittitur, non voluntate suâ, sed aliorum necessitate, ne in ipsis videlicet fides Christiana periclitetur. Sic igitur faciendæ est dispensatio ab Ecclesiâ, ut semper fidei nostræ veritas instruat, & si quid aliter ad horam factum fuerit vel promissum, opportuno tempore corrigatur. Et paulo post: Possunt etiam & debent fieri dispensationes, quibus Ecclesiarum & monasteriorum consuetudines immutentur, sed ubi postponitur minus bonum, ut quod est melius, instituat &c.*

XI. Potestatem hanc dispensandi circa censuras & pœnas Ecclesiasticas Episcopis competere patet ex can. 12. Concilii Nicæni & can. 5. Concilii Ancyranum supra adductis. Quâ quidem in re multo amplior est potestas, quæ competit Episcopis potestate eâ, quæ competit iudicibus secularibus. Suam enim sententiam mutare nemo iudicum potest l. 27. ff. de pœn. & pœnam suâ dictam sententiâ præfidi provinciæ revocare non licet, l. 15. C. eod. Iudex enim posteaquam semel sententiam dixit, postea iudex esse desinit, & hoc jure utimur, ut iudex, qui semel pluris vel minoris condemnavit, amplius corrigere sententiam suam non possit; semel enim malè seu benè officio functus est, l. 55. ff. de re jud. Et propterea de ampliandâ vel minuendâ pœnâ damnatorum post sententiam dictam sine principali autoritate nihil est statuendum. l. 45. §. 1. ff. eod. l. 1. §. ult. ff. de qq. Vid. Hug. Donell. ad l. 42. ff. de R. J. At Episcopus post condemnationem, vel remittere potest pœnam indictam, vel pro re natâ etiam augere, uti statuitur d. can. 5. Ancyrano. Et hoc jam diu observavit Theodorus Balsamon in commentar. ad Basilii can. 74. Et ex his scies, inquit, quod est differentia inter iudices, qui pronunciant corporales punitiones adversus eos, qui sunt criminibus obnoxii, & Episcopos, qui decernunt pœnas ecclesiasticas adversus eos, qui anima peccata confitentur. Illi enim pœnas à lege constitutas nec possunt augere nec minuere sine jussu Imperatoris. Hi verò nostrorum peccatorum onera suscipientes, tanquam DEO pro nobis rationes reddituri, & pro suo arbitratu pœnas & augent & minuunt, & idè in eorum est potestate non solum pœnarum tempora minuendi, sed etiam pœnas commutandi. Etsi enim, verbi gratiâ, constitutum est, ut qui hoc vel illud peccatum commisit, carnem non comedat, nec cum fidelibus consistat, similiter nec sit divinatorum Sacramentorum per-

triennium particeps: qui tamen confessionem suscepit, pro persona, cui pœna imponitur qualitate & ejus confessionis vehementiâ & pœnitentiæ studio, has quidem pœnas moderabitur, illas verò multiplicabit.

XII. Sic igitur obtinebat olim in Ecclesiâ, ut in negociis, quæ disciplinam Ecclesiasticam spectabant, vel summo jure uterentur Episcopi, vel remisso. Et remisso quidem tum demum, si quando vel pax & concordia Ecclesiastica restituenda, vel majus aliquod malum metuendum esset. Tum enim necessarium videbatur, aut utile saltem, ut clementiæ modus adhiberetur. Et hæc quidem indulgentia potissimum exercebatur tum, si qua forte vitiosa præcessisset ordinatio, aut si quod dubium existeret de Clericis vel Episcopis ab hæresi redeuntibus, quatenus in gradu suo suscipi aut tolerari deberent, aut si quod schisma metuendum esset, aut si pœnitentiæ rigorem temperare necesse esset, aut si qua alia circa disciplinam Ecclesiasticam nascerentur incommoda, quæ remissiùs agere juberent. In causis matrimonialibus rarior olim fuit dispensatio, eò quod non concederetur tum temporis venia infringendi canonis, sed tantum infracti. Neque ergò aliquis tum ejus fuit usus, nisi postquam factum infectum reddi non posset. At ex noviore jura multa alia accesserunt dispensationis capita, non in gradibus tantum prohibitis, re adhuc integrâ, sed etiam circa combinationes beneficiorum, circa residentiam, circa electiones & postulationes, & ejusmodi alia, quæ nullis omnino veterum canonibus nituntur.

XIII. Ut verò dispensatio excusata dici posset, duo hæc maxime cavebant veteris Ecclesiæ Doctores. *Primum*, ut nihil indulgeretur, quin utilitate publicâ compensaretur. Publicâ, inquam, privatæ enim nullam tum habebatur ratio. *Deinde*, ut potestas dispensandi non excederet aut egrederetur potestatem *νομοθετικῆς*, cum nemo de lege, nisi qui eam dedit, dispensare possit. Ex quo sequitur, non nisi circa leges ecclesiasticas positivas dispensandi hanc potestatem versari. Et *tertiò*, ut in tali negotio potissima charitatis haberetur ratio. Methodum istum præcæteris omnibus enucleatè tradit Ivo Carnotensis in *prologo*, quem præmisit Decreto à se concinnato, ex quo aliqua hinc adscribere operæ erit precium. *Hujus, inquit, edificationis magistra est charitas, quæ saluti proximorum consulens, id præcipit alijs fieri, quod sibi quisque vult ab alijs impendi. Quicumque ergò Ecclesiasticus Doctor ecclesiasticas regulas ita interpretatur, aut moderatur, ut ad regnum charitatis cuncta, quæ docuerit vel exposuerit referat, nec errat, nec peccat: cum saluti proximorum consulens ad finem sacris institutionibus debitum pervenire intendat. Et porrò: Præceptiones & prohibitiones aliæ sunt mobiles, aliæ immobiles. Præceptiones immobiles sunt, quas lex aeterna sanxit: quæ observatæ salutem conferunt, non observatæ eandem auferunt.*

ferunt. -- -- *Mobiles verò sunt, quas lex æterna non sanxit, sed posteriorum diligentia ratione utilitatis invenit: non ad salutem principaliter obtinendam, sed ad eam tutius muniendam.* -- -- *In his igitur, in quibus observatis salus acquiritur, vel in quibus neglectis mors indubitata consequitur, nulla est admittenda dispensatio: sed ita sunt omnia mandata, vel interdicta servanda, sicut sunt æternâ lege sancita. In his verò que propter rigorem disciplinae, vel muniendam salutem posteriorum sanxit diligentia, si honesta vel utilis sequatur compensatio, potest præcedere auctoritate presidentium diligenter deliberata dispensatio.* -- -- *Multa quoque principes Ecclesiarum pro tenore canonum districtius iudicant, multa pro temporum necessitate tolerant: multa pro personarum utilitate vel strage populorum vitandâ dispensant &c.*

XIV. Ad duplicem hanc causam omnis olim redacta fuit dispensationis ratio, ad causam scilicet necessitatis, & ad causam utilitatis. Nam & utriusque eadem ferè solet esse auctoritas ad impetrandam dispensationem, & eadem ferè subest causa utrobique, & plerumque par utriusque ratio. Utamque conjunxit Bernhardus lib. 3. de considerat. ad Eugen. c. 10. dum ait: *Quid, inquis, prohibes dispensare? non, sed dissipare. Non sum tam rudis, ut ignorem positos vos dispensatores; sed in edificationem, non in destructionem. Deinde queritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur. Ubi necessitas urget, excusabilis dispensatio est; ubi utilitas provocat, dispensatio laudabilis est: utilitas dico communis, non propria. Nam cum nihil horum est, non planè fidelis dispensatio, sed crudelis dissipatio est.* Utamque istam causam conjunxit Concilium Meldense, & Gelasius apud Gratianum c. tali § c. etsi 1. q. 7. *Necessitas tamen magis cogit, & inimica magis est libertati, neque excusatiùs quis peccat unquam, nisi quando suo non amplius relictus est arbitrio. Necessitas, inquit pater Seneca, magnum humanæ imbecillitatis patrocinium omnem legem (humanam scilicet, aut ad humanæ modum factam) frangit.* In utilitate verò & bono ex eâ resultante obtinendo deliberatione opus est, cum sub specie utilitatis ingentia sæpè damna aliquando eruptura latere soleant. Et quidem, ut Bernhardus ait d. l. utilitas communis, non propria, attendi debet, ut scilicet ipsa tota Ecclesia inde habeat emolumentum.

XV. Hæc erat disciplina veterum, & hic dispensationum modus, quæ proinde rariores erant, & consideratæ magis, minusque adversæ sanctitati morum. Potissimum autem cavebant, ne legis divinæ, quæ ex naturalibus & moralibus præceptis constat, ambitum involarent, & in eâ quicquam mutarent. Hanc enim immobilem dixit Ivo d. l. semper firmam & immutabilem Imperator §. 11. Inst. de J. N. G. & C. propterea, quod, qui dispensare de lege aliquâ velit, superior eâ esse debeat, id verò hominibus circa legem divinam non competat. Optimè Cicero lib. 3. de

Rep. apud Lactantium lib. 6. cap. 8. Est quidem vera lex recta ratio, nature congruens, diffusa in omnes, constans, sempiterna: que vocet ad officium iubendo, vetando à fraude deterreat. Huic legi nec prorogari fas est, nec derogari ex hac aliquid licet, neq. tota abrogari potest. Nec verò aut per Senatum, aut per populum solvi hanc lege possumus, neque querendus est explanator, aut interpret eius alius. Nec erit alia lex Romæ, alia Athenis, alia nunc, alia posthac. Sed & omnes gentes & omni tempore, una lex & sempiterna & immutabilis continebit, unusque erit communis quasi magister & imperator omnium DEUS. Ille hujus legis inventor, disceptator, sator. Cui qui non parebit, ipse se fugiat, & naturam hominis aspernabitur &c. Ecclesiasticæ autem leges habent sese uti leges civiles positivæ, nisi quod paulo liberior in his, quam in illis condendis sit voluntas legislatoris, cum leges Ecclesiasticæ normam semper præfixam habeant Scripturam Sacram. Cum itaque ἀδραφορία aliqua æquè in rebus Ecclesiasticis atque in civilibus inveniatur, poterit illa per decreta tolli, certumque aliquid deinceps ab omnibus observandum determinari, ita tamen ut pro re natâ & exigente ita usu mutari istud & relaxari iterum queat. Sed summâ prudentiâ tum opus est, nec sine accuratâ causæ cognitione decernendum est quicquam, nec ad specialem istam causam unice respectus habendus, sed in totâ suâ latitudine considerari simul debet Ecclesiæ status. Ut enim in condendis legibus non considerandum, quid in casu particulari expediat, sed quid communiter, ita in tollendis legibus non considerandum, quid mali in casu particulari, sed quid mali absolute consequatur, uti rectè monet Franciscus à Victoria *relect. 4. num. 11. ubi sub num. seq.* consilium addit istud, ut prohibeatur dispensatio absolute, aut statuaturs lege, in quo casu Papa possit dispensare.

XVI. Jure enim noviore & frequentiores esse cœperunt dispensationes, & insolentiores, præsertim in talibus negociis, qualibus olim nulla planè dispensatio impertiebatur, adeò ut in meram licentiam degeneraverit ista Episcoporum potestas. Privatorum olim nulla habebatur ratio, sed, uti dixi, commune bonum, & communis necessitas attendebatur. At hodiè utramque paginam facit nobilitas sanguinis, scientia singularis, meritorum præstantia, & quod caput est, favor pontificis, quandoque etiam largitio & liberalitas petentis, non propter bonum publicum amplius & ob publicam causam, sed unice propter emolumentum petentis privatum, neque propter violatos jam canones, sed propter violandos, ne illi faciundo & perpetrando actui resisterent. Istæ verò corruptelæ gravissimas viris cordatis querelas extorsèrunt, qui salutem Ecclesiæ non aliter procurari posse putarunt, nisi dispensationibus tam frequentibus fibula injiceretur. Prudenter in ipso Concilio Tridentino differuit Episcopus Lucensis, multa esse de quibus si Synodus decreta velit formare,

mare, & ea indispensabilia declarare, ad cultum Dei & Ecclesiæ salutem plurimum adjuvanti sperandum esset. Esse nonnulla, quæ Pontificum dispensationes non admitterent. Et si casus aliquis rarissimè contingens, semel in seculo causam justam in his dispensandi obtulerit, ne illo quidem casu dispensationem justam fore, & excusabilem. Siquidem convenire, ut privatus quisvis aliquid gravaminis sustineat, dummodo id insigni beneficio publico cedat. Quin etiam ubi casus frequentes occurrere possunt, qui dispensationem mereantur, ad demendas occasionem impetrandi supplicationes & gratias surreptitias, quæ in animarum damnum vertunt, præstare præparcum esse quam liberalem. At verò aliis hodiè vivitur moribus, & fiunt dispensationes sæpè sine justâ causâ & circa ipsam legem divinam, quod omninò detestandum est.

XVII. Unicum addam Claudii Espencæi Theologi Parisiensis testimonium, qui in *cap. 1. epist. ad Tit.* corruptelas istas his perstringit verbis: *Annon aīq; porēda est clarissima, quod tam multa positivo tantū jure præcepta vel prohibita eousq; ligant homines, donec pecunia sibi harum constitutionum gratiam impetrent? ita ut regina rerum pecunia divitibus licitum faciat, quod pauperibus illicitum est, quia divitias, b. e. spinas non habent. Hæc enim ita demum procedunt, si gratis ea facere quis intendat. Quod si dolosi spes resulserit nummi, jam quod prius erat interdictum, liberè fit ac impune. Tam diversa est in his relaxandis divitis atq; pauperis conditio. Vix enim quicquam prohibetur, quàm ut ne quis gratis contraveniat, & quod vetatur, numerata statim pecunia dispensatur, quasi nullum sit peccatum majus, quàm nummis carere. -- -- In casibus enim quantumvis pro tempore honestis aut necessariis nihil unquam, nisi numeretur, dispensatur, ut si nihil attuleris, aut numeraveris, indispensatus perpetuò maneat. Turpius, quod patrum canonibus impositam manifestis & scandalosis peccatis disciplinam in pecuniariam redemptionem dispensationis titulo toties iidem commutant, & quasi contra quam illi, ovium bi lanam & pecuniam, quam pœnitentiam & salutem malint, Ecclesiastici rigoris in inferendis pœnitentiis & satisfactionibus immunitatem pecuniâ venditant &c. In sequentibus exempla quædam refert lucrosæ istius dispositionis, & inprimis calamum stringit in taxam Cameræ seu Cancellariæ Apostolicæ, in quo, inquit, plus scelerum discas licet, quàm in omnibus omnium vitiorum Summistis & Summaris.*